

IWONA OSŁOWSKA
badaczka niezależna, Warszawa
e-mail: i.oslowska@wp.pl

BIBLIOTEKI – NOWOCZESNE PRZESTRZENIE KULTURY

Iwona Osłowska, doktor nauk humanistycznych. Zainteresowania badawcze: dzieje opery warszawskiej (do 1939 r.) oraz kwestie rozwoju nowoczesnych bibliotek, ze szczególnym uwzględnieniem architektury bibliotecznej, designu oraz wielofunkcyjności przestrzeni bibliotecznych. Ostatnio opublikowane artykuły: Design i wielofunkcyjność nowoczesnych przestrzeni bibliotecznych, *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 2016, nr 2; Janusz Reguński (1887-1983). Szkic biograficzny, *Niepodległość i Pamięć*, 2017, nr 4.

SŁOWA KLUCZOWE: Design. Architektura bibliotek. „Trzecie miejsce”. Otwarty dostęp.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest pokazanie odmienionego oblicza współczesnych bibliotek, które odgrywają dużą rolę w sektorze kultury i przemysłów kreatywnych, a przez badaczy są zaliczane do kręgu określanego „jądrem kreatywności” bądź „rdzeniem kreatywności”. Obecnie gromadzą nie tylko dorobek kulturalny ludzkości, ale przede wszystkim aktywnie uczestniczą w jego promowaniu. Pojawia się więc pytanie, co i w jakim stopniu decyduje o tym, że dzisiejsze biblioteki są częścią *culture industry*? W artykule omówiono zagadnienia, które mają wpływ na takie ich postrzeganie, tj. wielofunkcyjny charakter, nowe technologie, oryginalny design. **Metody badań** – Zastosowano metodę analizy piśmiennictwa poświęconego problematyce przyszłości bibliotek i roli sektora kultury. Przeglądowi poddano również strony internetowe wybranych bibliotek. **Wyniki i wnioski** – Na wizerunek dzisiejszych bibliotek niebagatelny wpływ miał Internet i postęp techniczny. Czytelnicy z każdego miejsca na świecie, bez wychodzenia z domu, dzięki otwartemu dostępowi, mogą zajrzeć nie tylko do katalogów

wybranej księżnicy, ale też do wielu publikacji, które zostały już zamieszczone w domenie publicznej. Poza tym doszło też do zmiany samego sposobu postrzegania bibliotek przez społeczeństwo, dla którego czasami lokalne wypożyczalnie bywają jedynym źródłem bezpośredniego kontaktu z kulturą. Niekiedy są dla wielu osób tzw. trzecim miejscem, gdzie po pracy, poza domem mogą ciekawie spędzić czas wolny. Z myślą o takich czytelnikach biblioteki organizują m.in.: odczyty, wystawy, pokazy slajdów. Biorą udział w różnych projektach, jak np. Noc Muzeów czy Noc Bibliotek. Dodatkowo na ich atrakcyjność wpływa też ciekawa architektura i design. Jak pisał Walter Gropius, w architekturze jest tylko ciągła zmiana, czego żywo przykładem są dawne i dzisiejsze biblioteki. Ich zewnętrzna, jak i wewnętrzna szata zmieniała się przez wieki, niejednokrotnie zachwycając oglądających, jak i stałych użytkowników. Te trzy wymienione elementy – design/architektura, wielofunkcyjność, otwarty dostęp – sprawiają, że biblioteki są obecnie nowoczesnymi przestrzeniami kultury.

WPROWADZENIE

Świat, w którym żyjemy jest złożony i ulega ustawicznym przeobrażeniom, a zmiany zachodzące we wszystkich dziedzinach życia, widoczne są również w bibliotekach, które na przestrzeni ostatnich lat przeszły prawdziwą metamorfozę. Dlatego ważnym pytaniem pozostaje to, jak współczesne społeczeństwo ocenia ich odmienione oblicze. Czy obecnie, w czasach powszechnego i swobodnego dostępu do kultury cyfrowej, biblioteki nadal przyciągają użytkowników i co o tym decyduje? Czy na pozytywny odbiór wpływają nowe funkcjonalności, czy też inne elementy, jak architektura bądź design? Należy pamiętać, że na ocenę tę będzie miało wpływ wiele czynników, ponieważ żyjemy w globalnym społeczeństwie sieci i jedna zmiana pociąga za sobą kolejne. Szybki postęp technologiczny sprawia, że to, co jeszcze do niedawna było cudem techniki, za chwilę może okazać się przeżytkiem, a biblioteki, aby zatrzymać czytelników, będą musiały zaproponować im nowe atrakcyjne możliwości kontaktu z kulturą. Biblioteki zmieniają się na naszych oczach, inspirują, zadziwiają. Jednak mimo tych oczywistych i rewolucyjnych przemian zachowują swoje dawne, podstawowe funkcjonalności, jakimi są: gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie księgozbioru. Tyle tylko, że teraz docierają szybciej do szerszego grona odbiorców niż jeszcze dekadę temu i czynią to za pomocą coraz bardziej zaawansowanych technik.

Obecnie są zaliczane do sektora kultury i przemysłów kreatywnych. Samo pojęcie „sektor kultury” jest dość szerokie i odnosi się do działalności nieprodukcyjnej, związanej ze sztukami plastycznymi i performatywnymi oraz instytucjami kultury, ale też do przemysłów kultury (Lewandowski & Munk & Skrok, 2010). Tego ostatniego terminu (*culture industry*) użyli po raz pierwszy w 1947 r. Theodor Adorno i Max Horkheimer w odniesieniu do masowej produkcji wystandaryzowanych dóbr kultury

(Horkheimer & Adorno, 2002, s. 94-137). Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Badań Strukturalnych w 2010 r., pozycja bibliotek w tym sektorze jest dość silna (Lewandowski & Munk & Skrok, 2010). Badacze zaliczają je do kręgu określanego „jądrem kreatywności” bądź „rdzeniem kreatywności” (KEA European Affairs, 2006; Power & Nielsen, 2010; Szultka, 2014). Jest to pierwszy krąg skupiający inicjatywy powiązane ze sztuką i dziedzictwem kultury, który obejmuje także malarstwo, rzeźbiarstwo, fotografię, taniec, teatr, muzea. Pozostałe branże kreatywne mieszczą się w kolejnych kręgach, rozchodzących się wokół tego rdzenia. Biblioteki znalazły się więc w samym centrum sektora (Tomaszewska, 2013, s. 13). Jak więc sprawić, by utrzymały swoją pozycję i nadal były w czołówce w kwestii udostępniania dóbr kultury masowemu odbiorcy? Należy pamiętać, że mogą to uczynić tylko wtedy, gdy będą nowoczesnymi ośrodkami wiedzy, informacji i kultury, które ludzie zechcą odwiedzać i spędzać w nich swój wolny czas. Muszą dysponować elastycznie zaprojektowaną przestrzenią, którą z łatwością będzie można adaptować do zmieniających się okoliczności, w taki sposób, by móc łączyć wiele funkcjonalności i dzięki temu przyciągnąć nowych czytelników. Konieczna jest zatem zmiana paradygmatu i filozofii ich funkcjonowania, tak, by to użytkownik, któremu zostanie stworzona przestrzeń do uczenia się i eksperymentowania był na pierwszym planie. Co więc będzie takim magnesem, który go przyciągnie – bogaty księgozbiór, ciekawy design czy też inna nowa funkcjonalność? W artykule chcę zwrócić uwagę na trzy elementy, które moim zdaniem najbardziej zachęcają do odwiedzin, tj. design i architektura dawnych oraz nowoczesnych placówek (pociąga nas nie tylko nowoczesność, ale też tradycja, zaś przepiękne freski i zabytkowe meble sprawiają, że obiekty te są często atrakcjami turystycznymi), oferta kulturalna (biblioteka jako tzw. trzecie miejsce) oraz dostępność technologii cyfrowych, które ułatwiają korzystanie z zasobu.

DESIGN INSPIRUJĄCY

„W architekturze nie ma końca – jest tylko ciągła zmiana” – te słowa Waltera Gropiusa (Gropius, 2014, s. 109), twórcy Bauhausu, są zaskakująco aktualne w stosunku do budynków bibliotecznych. Szczególnie widoczne jest to w przypadku, gdy porównamy dawne i współczesne obiekty. Warto więc na wstępie przyjrzeć się kilku architektonicznym perełkom. Zabytkowe biblioteki, zbudowane w różnych stylach architektonicznych, są niczym księgi, na kartach których zapisano dawne dzieje. Zachwycają m.in. pięknymi freskami i wyposażeniem, nie wspominając już o księgozbiórze. Od lat cieszą się dużym zainteresowaniem turystów. Na internetowych listach opisujących najpiękniejsze dawne biblioteki na świecie

znajdziemy m.in. XVII-wieczną Stiftsbibliothek St. Gallen w Szwajcarii (w 1983 r. została wpisana na listę UNESCO) (www.stibi.ch/en-us/info/openinghours.aspx; www.atlasobscura.com/place/abbey-library-of-saint-gall-2; Kruszewski, 2012, s. 336), bibliotekę w klasztorze Escorial w Madrycie, z pięknymi freskami inspirowanymi siedmioma sztukami wyzwolonymi (Sobczyk, 2015), bibliotekę w Strahovský Klášter w Czechach (uwagę przyciągają freski autorstwa zakonnika Siarda Noseckiego, rzeźbione regały z orzecha włoskiego oraz inne elementy wyposażenia, jak np. ogromne globusy) (www.strahovskyklaster.cz/en/strahov-library), barokową bibliotekę Klementinum w Pradze, gdzie również mamy ciekawe freski autorstwa Jana Hiebla i zabytkowe meble (Czubacki, 2018; *Baroque library...*). Portale zachęcają także do odwiedzenia barokowej biblioteki Joanina na Uniwersytecie w Coimbrze (Portugalia), którą brytyjski dziennik „The Daily Telegraph” zaliczył w 2013 r. do najbardziej spektakularnych na świecie. W tej XVIII-wiecznej bibliotece, założonej za panowania Jana V znajdziemy m.in. regały wykonane z drzewa różanego i hebanu, a naszą uwagę zwróci zapewne bogato malowany sufit, z połączanymi elementami z drewna (Ciesielska-Kruczek, 2015; *20 najbardziej intrygujących...*, 2015; *Biblioteca Joanina...*). Równie intrygująca jest Biblioteka Herzog August w Wolfenbüttel (Niemcy, 1572 r.), która w XVII w. była największą biblioteką na północ od Alp i nazywano ją ósmym cudem świata (www.hab.de/). Niewątpliwą atrakcją turystyczną stanowi też największa biblioteka klasztorna na świecie, należąca do Opactwa Benedyktynów w Admont. Obecnie jej „księgozbiór liczy ok. 200 tys. tomów, w tym 530 inkunabułów i ponad 1400 rękopisów (najstarsze pochodzą z VIII w.). Sama zaś biblioteka jest jednym z najważniejszych zabytków sztuki późnego baroku. Jej sufit zdobi 7 malowideł, autorstwa artystów z pracowni mistrza, Bartolomeo Altomonte (1694-1783), których tematem jest związek religii, nauki i sztuki. Wystroju wnętrza dopełniają rzeźby m.in. dłuta Josefa Stammela (1695-1765) – figury „czerech rzeczy ostatecznych” czekających człowieka po śmierci – „Śmierć”, „Sąd Boży”, „Niebo” i „Piekło” (<https://www.stiftadmont.at>; Patynowska, 2010). W trakcie wędrówki śladem najpiękniejszych bibliotek warto również odwiedzić Melk Monastery Library (Austria, 1736 r., projekt Jakob Prandtauer) (www.stiftmelk.at/english/pages_melk/library.html), a także bibliotekę klasztorną Wiblingen (Ulm, Niemcy) (www.kloster-wiblingen.de/) oraz bibliotekę Ambrosiana w Mediolanie, będącą jedną z najstarszych nowożytnych bibliotek publicznych w Europie (www.ambrosiana.eu; Krzemińska, 2018, s. 64, 66), czy bibliotekę św. Genowefy w Paryżu uznaną w 2015 r. za jedną z 10 najpiękniejszych bibliotek świata (Pugacewicz, 2017; BBC-Culture...).

Następne stulecia przyniosły wiele zmian w architekturze, która powoli zaczęła zmieniać się w spektakl. Przemiany, jakie zaszły, nie były tylko kaprysem architektów, lecz wytworem uwarunkowań intelektualnych,

społecznych i technicznych nowych czasów. Obecnie społeczeństwo coraz częściej interesuje się architekturą jako czymś, co je bezpośrednio dotyka. Zabiega o to, by budowane obiekty, w tym przypadku biblioteki, były atrakcyjne pod każdym względem i służyły kreowaniu wizerunku ich miasta, tak, by wyróżniało się na tle pozostałych (Kruszewski, 2012, s. 107). Oryginalna architektura i ciekawie zaprojektowana przestrzeń, sprzyjająca różnym formom nauki, aktywności i spędzania wolnego czasu, ma pomóc odmienić ich oblicze i zbudować więź z mieszkańcami. W realizacji tego zamierzenia może pomóc „intuicyjnie rozumiany design¹ (plan, projekt, zamiar, intencja, planowanie, projektowanie), który wciąż rozszerza skalę kulturowych wpływów i jest współcześnie ważnym czynnikiem w kształtowaniu ludzkiego doświadczenia. W praktyce design rozprzestrzenił się na wiele twórczych obszarów rzeczywistości społecznej, przekroczywszy tradycyjne granice wzornictwa przemysłowego, grafiki użytkowej oraz architektury i urbanistyki. Jego wpływy można zaobserwować w projektowaniu usług, w informacji i komunikacji wizualnej”, ale także widzimy je w nowoczesnej architekturze i wielofunkcyjnych przestrzeniach współczesnych bibliotek (Rosińska, 2010, s. 21). Jeśli spojrzymy na design szerzej, to możemy doszukać się jego wpływu na ludzkie zachowania. Odpowiada bowiem na bieżące potrzeby człowieka, kształtując nasze upodobania i pozostaje „jednym z aspektów kultury materialnej” (Rosińska, 2010, s. 21; Erlhoff, 2007, s. 84; Attfield, 2000, s. 20). W ostatnich latach sektor publiczny coraz bardziej dostrzega korzyści płynące z wykorzystania designu do projektowania usług, w tym również tych skierowanych do bibliotek. Powstające obecnie nowe ośrodki są tego najpełniejszym wyrazem, gdyż w procesie zarówno projektowania, jak i aranżowania uwzględnia się właśnie oczekiwania lokalnych społeczności, które będą je użytkować przez następne lata. Jednak nadal wiele bibliotek, szczególnie tych zlokalizowanych w małych miejscowościach, wymaga zreformowania i dostosowania do zmieniających się potrzeb ludzkich. W tym przypadku zadaniem designu będzie zdefiniowanie problemu i znalezienie jego rozwiązania (Piłat-Borcuch, 2014). Pomocne w tej kwestii, na początkowym etapie, będą zapewne podręczniki odnoszące się do projektowania przestrzeni bibliotecznej, przedstawiające wiele ciekawych aranżacji, pełnych wewnętrznej magii, od których niekiedy trudno oderwać wzrok (Lushington, 2002; McCarthy, 2007; Woodward, 2000). Niektóre z nich ze względu na styl i niepowtarzalność są niczym prawdziwe dzieła sztuki.

¹ Design – sztuka projektowania sięgająca swymi początkami estetyki włoskiego renesansu. Definicji designu w literaturze przedmiotu znajdziemy kilka (Balcerzak, 2007, s. 5; Krupiński, 1993, s. 89; Rosińska, 2010, s. 23,30). Jedną z nich zaproponowaną przez International Council of Societies of Industrial Design określa go jako „działalność twórczą, mającą na celu określenie wieloaspektowych cech przedmiotów, procesów, usług oraz ich całych zespołów w całościowych cyklach istnienia. Wzornictwo stanowi więc główny czynnik zarówno innowacyjnego humanizowania technologii, jak i wymiany kulturalnej i gospodarczej” (Bochińska, Pałczewska, 2008, s. 5).

Wypatrzymy tam zapewne przykłady subtelnych wariacji w ramach ściślejszej regularności. To architektura projektowana specjalnie po to, by nas oszołomić, by zrobić na nas wrażenie. Bazująca na emocjach, odczuciach, wykorzystywanych przez architektów w trakcie procesu twórczego (*design feeling*). Jej formy urzeczywistniają nie tylko wizje twórców, ale również oczekiwania nas samych, bowiem wszyscy pragniemy, by otaczający nas świat był piękny. W pewnym sensie mogą być odczytywane też jako wyraz naszego dążenia do nieśmiertelności, ponieważ dzieło architektoniczne, w założeniu, przetrwa wieki. Monumentalna architektura to także „symbol władzy, siły i odzwierciedlenie rozwoju” (Kruszewski, 2012, s. 123). Dlatego wobec szybkich zmian podyktowanych modą, sytuacją ekonomiczną czy też „wymaganiami przestrzenno-urbanistycznymi” budynek już na etapie projektowania powinien w miarę możliwości wyprzedzać swój czas, by pasował do okresu, na jaki przypadnie jego życie (Kruszewski, 2012, s. 123). Nie może on tylko pięknie wyglądać, lecz musi spełniać pokładane w nim oczekiwania, gdyż inaczej nie będzie miał racji bytu. Wobec tego architekt powinien być też i wizjonerem, obdarzonym niespotykaną wyobraźnią niezbędną w całym procesie projektowania, by móc ciekawie, intrygująco łączyć materiały, czy to naturalne, czy sztuczne. Powinna go cechować, jak pisał Frank Lloyd Wright, umiejętność dostrzeżenia drzewa w drzewie, stali w stali, szkła w szkłe i kamienia w kamieniu, a następnie uczynienia z ograniczeń tych materiałów swoich sojuszników (Wright, 2016). Współczesna architektura daje twórcom naprawdę spore możliwości. Pole do popisu mają zarówno projektanci wnętrz, jak i architekci, których zadaniem jest stworzyć trwałą, użyteczną a zarazem piękny budynek, gdzie czytelnik będzie odczuwał spokój i harmonię. Jego ostateczna forma i kształt zależą będzie nie tylko od samego pomysłu, czy wykorzystanego materiału, a przede wszystkim od funkcji kulturalnej bądź społecznej, jaką będzie spełniać – czy będzie to tradycyjna biblioteka, czy bardziej dom kultury połączony z biblioteką. W związku z tym architekci projektując budynki, nie tylko biblioteczne, powinni pamiętać o sformułowanej w XX w. przez Louisa Sullivana zasadzie architektonicznej, iż forma powinna wynikać z funkcji.

Najciekawsze budowle powstają wtedy, gdy architektka zaintryguje jakiś problem, coś co może nadać budynkowi odmienny wyraz. Taką inspirację może stanowić np. materiał, jakiego zamierza użyć bądź też nowoczesne rozwiązanie technologiczne, które chciałby zastosować, by zaprojektować niespotykaną dotychczas w przestrzeni miejskiej budowlę. Inspirować może nawet gra światłem, kolorem bądź inaczej zinterpretowaną formą. Ten sam budynek może robić wrażenie zupełnie innej przestrzeni w zależności od liczby i usytuowania okien, koloru elewacji, nie mówiąc już o samym wyposażeniu. Zastosowanie znanych nam już form, którym nadano ekscentryczną interpretację, może zaskoczyć patrzącego i zmusić

go do bliższego przyjrzenia się budowli. Wszystkie te elementy sprawiają, że budynek zyska odmienny wyraz. Te niekiedy czysto wizualne efekty mogą spowodować, że będziemy to miejsce chętniej odwiedzać i zaistnieje ono w zbiorowej wyobraźni jako przestrzeń o wyjątkowym charakterze. Jednak same detale nie zawsze powiedzą nam to, co istotne o danym budynku. Poza tym każdy z nas może inaczej niż twórca interpretować dany obiekt, o czym pisał Roman Ingarden czy Umberto Eco (Ingarden, 1946, s. 15, 19; Eco, 2008, s. 96). Dlatego niezbędne jest wniknięcie w jego głąb, gdyż celem dobrej architektury jest zawsze stworzenie spójnych całości, tak jest też w przypadku obiektów bibliotecznych. Od 1994 r. projektanci nowych bibliotek w sferze konstrukcji, technologii i architektury wnętrz opierali się na zasadach opracowanych przez brytyjskiego architekta Harry'ego Faulkner-Browna (Faulkner-Brown, 1994; Piotrowska, Zając, 2004, s. 74-79). Nowy wiek przyniósł kolejne wytyczne w tej kwestii. W 2006 r. Andrew McDonald, nie odrzucając wspomnianej powyżej zasady, zauważył, że upływ czasu sprawił, że obecnie zupełnie inaczej postrzegamy budownictwo biblioteczne (McDonald, 2006). „Przedstawione przez niego cechy dobrze zaprojektowanej przestrzeni bibliotecznej to parametry ważne dla nowych i modernizowanych budynków bibliotecznych, dopasowane do nowej ery edukacji i informacji, z uwzględnieniem zmian społecznych, technologicznych oraz kierunków w architekturze” (Tokarska, 2013, s. 683). Warto też pamiętać, że dzisiejsze budynki mogą przybierać takie kształty i kolory, jakie zażyczy sobie inwestor. Nie muszą więc mieć prostokątnych ścian, sufitów i dachów jak dawniej. Dużo zależy tutaj od inwencji architekta, jego doświadczenia i wizji świata, jak też środków finansowych, którymi będzie dysponował realizując zlecenie. Charles Jencks twierdził nawet, że arbitralność wyboru kształtu przez projektanta jest podporządkowana jakiejś ideologii (Jencks, 1987, s. 462).

Na styl dawnych i współczesnych budynków bibliotecznych miały i nadal mają wpływ także inne elementy jak: czas realizacji danego założenia, a także materiał użyty do wykonania zaprojektowanej przestrzeni oraz wyposażenie i tutaj ponownie pojawia się czynnik ludzki, a mianowicie designer ze swoimi pomysłami. Wszystko to sprawia, że w historii budownictwa bibliotecznego zapisało się całkiem niemało interesujących obiektów, zarówno zabytkowych, jak i nowoczesnych. Dokonując przeglądu tych ostatnich, zaprojektowanych np. przez Rema Koolhaasa, Toyo Ito, Zahę Hadid czy pracownie MVRDV, Snøhetta, Mecanoo, często jesteśmy zmuszeni jako obserwatorzy do chwili zastanowienia, bowiem ich zewnętrzne bryły są niekiedy tak oryginalne, wręcz zagadkowe, że nie wiemy, czego tak naprawdę możemy spodziewać się we wnętrzu i jak będzie zaaranżowana przestrzeń. Użyte przez nich materiały są również bardzo różnorodne. Stanowią dodatkową inspirację do poszukiwań, które w rezultacie dają zaskakujące efekty. W realizacjach z ostatnich kilku lat

dominuje szkło, dające wrażenie lekkości i światła, choć nie brak również drewna i kamienia. Nowoczesne biblioteki, spośród których kilka wymieniałam poniżej, są tego potwierdzeniem.

Obecne biblioteki stwarzają możliwość intelektualnej wędrówki przez epoki. Zapraszają wszystkich, zarówno wielbicieli ebooków, jak i tych, którzy wolą tradycyjnie wydaną książkę. Coraz częściej oferują też czytelnikowi książki w wolnym dostępie, którego nie zastąpią żadne katalogi elektroniczne. Wprawdzie z ich pomocą łatwo odnajdziemy poszukiwany tom, ale za to zostaniemy pozbawieni możliwości dokonania przypadkowego odkrycia. W niektórych placówkach prawie wszystkie zbiory zlokalizowano właśnie w wolnym dostępie (Biblioteka London School of Economics, www.lse.ac.uk/library; Biblioteka Politechniki Brandenburskiej w Cottbus, (www.b-tu.de/en/bibliothek). Użytkownikowi tę wędrówkę po zasobie, dodatkowo ma uatrakcyjnić oryginalna i piękna architektura, zajmująca aranżacja przestrzeni (np. „wieża książek” w nowej British Library w Londynie; projekt Colin St John Wilson, <https://www.bl.uk/>) oraz wyposażenie, kolorystyka, np. w bibliotece uniwersyteckiej w Utrechcie mamy dominację koloru czarnego, białego i czerwonego (*Biblioteka Uniwersytecka...*). Dyrektorzy nowoczesnych placówek coraz częściej dbają też o ich artystyczny wizerunek, przeznaczając miejsce na prezentację dzieł sztuki czy ekspozycję zieleni (np. Biblioteka Narodowa w Paryżu, www.bnf.fr; Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, <https://www.buw.uw.edu.pl>). Nawet z pozoru tak drobny szczegół, jak okna czy schody, może wpłynąć na to, jak będziemy odbierać dany obiekt. We wspomnianej już bibliotece w Utrechcie użytkownika zapewne zaciekawia duże okna ozdobione motywem gałęzi drzew, zaś w Bibliotece Politechniki w Cottbus spiralne schody, które przechodzą od pierwszego piętra aż do szóstego. Również w bibliotece Miejskiej w Stuttgarcie (projekt Eun Young Yi; 2011), szerokie schody są elementem spajającym wszystkie kondygnacje i przyciągającym uwagę już od pierwszej chwili (*Biblioteka w Stuttgarcie...*, 2011; *Wyjątkowe biblioteki...*, 2012; Cymer, 2015).

We współczesnej architekturze znajdziemy wiele przykładów interesujących budynków o swobodnym rytmie, w tym biblioteki, które są ważnym elementem miejskiej urbanistyki. W pracowniach światowej sławy architektów powstają projekty, będące wyrazem eksperymentu zarówno z formą, jak i wykorzystywanym materiałem. Warto zwrócić uwagę m.in. na nowy główny oddział biblioteki Deichmana w Oslo, który po otwarciu w 2020 r. będzie łączył w sobie elementy biblioteki i domu kultury – kino, strefa gier, relaksu, będą stanowiąły jego dopełnienie. Czytelnicy zaś, we wnętrzu przypominającym kosmiczną kapsułę, będą mogli usłyszeć w tle szum rozmów, czy poczuć aromat świeżo parzonej kawy (Wilk, 2016, A 11; <https://blogg.deichman.no/nyedeichman/om-biblioteket/>; <https://www.visitoslo.com/en/your-oslo/.../new-deichman-library/>;

dlaklimatu.eu/images/dobre_praktyki/Oslo_Biblioteka_Pl.pdf). Inny ciekawy projekt przygotował także Rem Koolhaas dla Katarskiej Biblioteki Narodowej, która powstaje w Dausze. Na planach widzimy płaski budynek, który „przypomina dwie kartki papieru z pozaginanymi rogami, położone jedna na drugiej”. Zgodnie z zamysłem twórców będzie to edukacyjne centrum wiedzy, umożliwiające prowadzenie badań (Wilk, 2016, A 11). Równie ciekawe założenie zrealizowała w Tiencin, w 2017 r., holenderska firma architektoniczna MVRDV. Na półkach tej futurystycznej biblioteki można zgromadzić, aż 1,2 miliona książek. Jej budowa trwała zaledwie trzy lata. „Architektom z MVRDV zależało, by książki umieszczone na górnych półkach były równie dostępne, jak te w dolnej strefie, bez konieczności użycia drabiny. Regały otaczające wnętrze przestronnego hallu zostały tak zaprojektowane, by można było po nich chodzić, jak po półkach skalnych. Znalazły się tam też siedziska, a także przejścia do sal konferencyjnych, czytelnicy i pozostałych pomieszczeń. Jasny hall oświetla naturalne światło wpadające do wnętrza przez otwór w dachu, co daje wrażenie, że jesteśmy w starożytnym amfiteatrze greckim” (<http://www.bryla.pl>). Później książki mają zostać przeniesione do tradycyjnych magazynów, a w atrium ma pozostać tylko dekoracja imitująca stojące na półkach tomy. Prostopadłościenny gmach jest z zewnątrz „połączony z ulicą soczewkowym przeszkleniem”, przez które widać audytorium, z centralnie położoną kulą, kojarzącą się z kamieniem rzuconym do wody, zaś rozchodzące się od niego kręgi, to w tym przypadku półki z książkami. Ta nowoczesna architektura pełna splatających się linii, tarasów, daje wrażenie, jakby lity beton się poruszał (*Świat zachwycił...*, 2017; *W Chinach powstała...*, 2017; *Biblioteka w Tiencinie...*, 2018; *MVRDV-Tianjin...*; <http://www.bryla.pl/>). Warto też wspomnieć jeszcze o kilku innych równie ciekawych projektach. Jednym z nich jest Duńska Biblioteka Królewska, nazywana „czarnym diamentem”, ze względu na swoją bryłę, składającą się z dwóch czarnych, lekko pochylonych kostek, które architekci z pracowni Schmidt Hammer Lassen połączyli atrium. Dodatkowo zastosowane w fasadzie szkło daje użytkownikowi możliwość podziwiania morza, co zapewne z jednej strony uatrakcyjni samą wizytę, zaś z drugiej rozprasza uwagę (*Czarna bryła...*, 2007; *20 najbardziej intrygujących...*, 2015; <https://www.skyscanner.pl>). Architekci w realizowanych, w ostatnich latach zleceń bardzo często wykorzystują ten typ materiału. Zastosowali go m.in. twórcy futurystycznego budynku Central Library w Seattle – Rem Koolhaas i Joshua Prince-Ramus (2004 r.) (*Seattle Central Library...*, 2009). Lustrzana fasada zdobi też budynek Forum według projektu Michaela Hopkinsa z 2001 r., gdzie zlokalizowano m.in. Norfolk and Norwich Millennium Library (https://en.wikipedia.org/wiki/The_Forum_Norwich; Kruszewski, 2011, s. 24). Stalowo-szklana konstrukcja dachu ma nie tylko wpłynąć na zmniejszenie hałasu, lecz przede wszystkim zapewnić więcej

słońca. Ten obecnie powszechnie używany materiał potrafi też sprawić niespodziankę. Architekci, Andrés Perea Ortega i Roberto Medina, którzy zaprojektowali Biblioteca Pública Ánxel Casal w Santiago de Compostela w Hiszpanii, dzięki jego zastosowaniu osiągnęli ciekawy, choć zapewne niezamierzony efekt. W elewacji zaprojektowanego przez nich budynku odbija się stojący po drugiej stronie ulicy barokowy kościół franciszkanów (*State Public Library...*; Kruszewski, 2011, s. 25). Wspomniane już szkło wykorzystał w swoim projekcie również Toyo Ito, który stworzył Mediatekę w Sendai. Ten zbudowany w 2001 r. lekki, szklany obiekt o prześwitującej konstrukcji ma wewnątrz otwartą przestrzeń, podzieloną jedynie słupami, w kształcie „zamkniętych w szklanych tubach wiązek cienkich «patyków»”, przechodzących przez wszystkie kondygnacje (*Nagroda Pritzкера...*, 2013). Na początku XXI w. takie rozwiązanie było całkowitą nowością. Zaprojektowany w ten sposób budynek dawał wrażenie architektury całkowicie pozbawionej wagi, lżejszej niż jest w rzeczywistości (*Mediateka w Sendai*, 2013; *Architektoniczny Nobel...*, 2013; Kruszewski, 2011, s. 26).

Współczesny architekt zmusza patrzącego do aktywnej obserwacji, dzięki czemu wizyta w zaprojektowanej przez niego przestrzeni jest prawdziwym przeżyciem estetycznym. Wprowadza formy, które wywołują w potencjalnym użytkowniku pozytywne emocje i zachęcają go do odwiedzin. Warto pamiętać, że architektura była zawsze tworzona tak, byśmy musieli się w niej zanurzyć, stworzyć z nią więź. Taka idea zapewne przyświecała projektantom z norweskiego biura Snøhetta, których dziełem jest Biblioteka Aleksandryjska (2001 r.), mogąca pomieścić aż 8 mln książek. Jej czytelnię główną zlokalizowano na 11 poziomach zaprojektowanych w kaskadowym kształcie, zaś kilka kondygnacji wprowadzono pod ziemię, by nie zaburzyć urbanistycznej harmonii miasta. Otaczająca kompleks woda ma zaś stanowić łącznik przyrody z kulturą, a także stworzyć specyficzny mikroklimat. Bardzo ciekawa jest sama elewacja budynku, częściowo kamienna, z inskrypcjami w 120 językach, częściowo szklana. Za ten projekt biuro zdobyło w 2006 r. nagrodę Aga Khan Award for Architecture (*Biblioteka Aleksandryjska...*, 2014; *20 najbardziej intrygujących...*, 2015; Kruszewski, 2011, s. 28). Warto również wspomnieć o Bibliotece Wydziału Ekonomicznego w Wiedniu zaprojektowanej przez Zahę Hadid (1950-2016). Stworzona przez nią futurystyczna przestrzeń, o jasnych wnętrzach przypominających kanion, nie tylko ułatwia naukę, lecz również umożliwia nawiązywanie relacji (*Biblioteka Zaha Hadid*, 2008; *Kampus wiedeński...*).

Przytoczone przykłady pokazują, że obecnie architekci są coraz bardziej skłonni do eksperymentowania. Ci preferujący do tej pory gładkie materiały, jak szkło, równie chętnie sięgają po naturalne drewno mające piękny wzór, wyjątkową fakturę i zniuansowaną barwę, jak i po grubo ciosany kamień, z którego wydobywają piękno zgodne z naturą. Wy-

próbują wszelkie możliwości osiągnięcia nowych efektów faktury, od gładkiego i eleganckiego po szorstki i rustykalny. Podejmują przy tym próby harmonijnego połączenia architektury i przyrody, jak np. Toyo Ito czy Fumio Toki. Proponują podobnie jak Frank Lloyd Wright „architekturę organiczną, wtopioną w naturalny kontekst, zorientowaną na użycie lokalnych materiałów (...) uwzględniającą przy tym potrzeby użytkowników danej przestrzeni” (Tomczak, 2016, s. 6). Natura była też inspiracją dla projektantów z holenderskiej grupy Mecanoo, którzy stworzyli bibliotekę w Delft. Ich budynek z zewnątrz bardziej przypomina ziemiankę, niż nowoczesną bibliotekę, gdyż „elewację położono prawie na ziemi i przykryto trawą”. Pełni ona funkcję zarówno dachu, jak i fasady. Ten nietypowy projekt jest niezwykle ekologiczny m.in. ze względu na oszczędność energii. Wejście do budynku zaprojektowano u podnóża stoku, a do jego środka prowadzą „wznoszące się i zwięzające schody” (*Mecanoo – biblioteka...*, 2009; *Library – TU Delft*; Kruszewski, 2011, s. 27).

Takich monumentalnych obiektów o ciekawej formie, w które zainwestowano duże środki, jest na świecie o wiele więcej, niż wymieniałam, ale warto też pamiętać o małych placówkach zorganizowanych z myślą o lokalnych społecznościach, jak np. o odnowionej Miejskiej Bibliotece Publicznej im. F. Ceynowy w Rumii (projekt pracowni Sikora Wnętrza). Placówka w 2015 r. znalazła się w gronie finalistów Nagrody Architektonicznej Polityki, zaś w 2016 r. wygrała międzynarodowy konkurs Library Interior Design Awards w kategorii „Single Space Design” dla najlepiej zaprojektowanych wnętrz bibliotecznych. W Stacji Kultura, bo taką nazwę nosi ta nowoczesna przestrzeń, znajdują się: wypożyczalnia książek dla dzieci i dorosłych, czytelnia, pracownia plastyczna, fotograficzna, pomieszczenie dla organizacji pozarządowych i dwie sale konferencyjne (*Polska biblioteka na dworcu...*, 2016). Inny ciekawy projekt zrealizowano także w Szynwałdzie. Z myślą o lokalnej społeczności zaprojektowano budynek, który łączy funkcję biblioteki i lokalnego centrum kultury, gdzie odbywają się spotkania autorskie, warsztaty edukacyjne, wystawy (*Biblioteka Publiczna w Szynwałdzie*).

Wyszczególnione w tekście obiekty są jednymi z wielu. Lista tych najpiękniejszych bibliotek zarówno dawnych, jak i nowych jest długa. W Internecie znajdziemy przeróżne rankingi, ale zawsze jest to subiektywny wybór osoby tworzącej taki katalog. Przedstawione przeze mnie budynki najpełniej pokazują, jak zmieniała się, dostosowując się do rytmu epoki, architektura biblioteczna. Są one wyrazem eksperymentu z formami i efektami wizualnymi, jakiego podjęli się ich twórcy. Fascynują zarówno linią, jak i detalami, materiałami, formami czy ogólnym kształtem. Dlatego stanowią również inspirację dla filmowców poszukujących obiektów o ciekawym designie. Zdarza się, że styl architektoniczny, w jakim zbudowano daną bibliotekę, decyduje o jej filmowej karierze. Warto wspomnieć,

że wiele z nich miało w swojej historii filmowe epizody, jak choćby Nowojorska Biblioteka Publiczna („Śniadanie u Tiffany`ego”, 1961, reż. Blake Edwards), Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie („Wszyscy ludzie prezydenta”, 1976, reż. Alan J. Pakula), czy też Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, zaprojektowana przez Marka Budzyńskiego i Zbigniewa Badowskiego, wraz z ogrodem stanowiącym integralną część budynku, zaaranżowanym przez architekt krajobrazu Irenę Bajer-ską (dostępny dla zwiedzających od 2002 r.).

Mając w pamięci tych kilkanaście wymienionych przeze mnie oryginalnych budynków, przenieśmy się jeszcze na moment do lat 30. XX w., kiedy Frank Lloyd Wright wygłosił na Uniwersytecie w Princeton jeden ze swoich słynnych wykładów. Powiedział wówczas: „Przy lekturze powieści «Dzwonnik z Notre-Dame» trafiłem na rozdział zatytułowany «To zabije tamto». Opisana w nim historia zmierzchu Architektury wywarła na mnie nieprzemijające wrażenie. Zacząłem postrzegać renesans jako zmierzch, który w całej Europie błędnie uważano za brzask. Uwierzyłem, że gutenberkowski wynalazek ruchomej czcionki zburzy wielki gmach Architektury. I faktycznie – dziś wszyscy już widzimy, że druk był pierwszym potężnym ciosem zadany Sztuce przez Maszynę. Zobaczyłem, że książka – bardziej liberalna forma wyrazu ludzkiej myśli – z wolna wysysa życiodajną krew ukochanej Architektury z budynku. Ów mechaniczny wynalazek miał się stać kanałem przepływu myśli – medium łatwym i bezpośrednim. Sztukę Architektury miała zastąpić Literatura, która stała się wszechobecna” (Wright, 2016, s. 169). Obecnie trudno nie zgodzić się z jego opinią, iż słowo pisane jest wszechobecne i wszechpotężne. Niemniej jednak, gdy patrzymy na dawne i nowoczesne gmachy bibliotek, urzekające swoim pięknem, niełatwo jest nam zaakceptować fakt, że nadziedł zmierzch architektury, o którym wówczas mówił.

KONCEPCJA OLDENBURGA – BIBLIOTEKA JAKO TZW. TRZECIE MIEJSCE

Wydawać by się mogło, że w dzisiejszym świecie zdominowanym przez media elektroniczne nie ma miejsca na tradycyjne biblioteki. Takie założenie jest całkowicie błędne. Wprawdzie digitalizacja ułatwia nam korzystanie z księgozbioru, ale nigdy nie zastąpi bezpośredniego kontaktu z książką. Jednak coraz częściej to nie tylko książka jest powodem, dla którego ludzie decydują się odwiedzić bibliotekę. Nierzadko trafiają tam ze względu na ciekawą ofertę kulturalną czy edukacyjną, którą bibliotekarze starają się dostosować do potrzeb rynku i oczekiwań swoich użytkowników. Biblioteki, by ludzie je rozumieli i z nich korzystali, jak wiele instytucji publicznych, muszą zmienić oblicze i przekształcić swą przestrzeń, dawniej jednorodną, w miejsce o dynamicznym charakterze, gdzie odby-

wać się będą wystawy, spotkania czytelnicze, wykłady. Staną się tym samym produktem społecznym (Eigenbrodt, 2008; Szlendak, 2010, s. 89-90). I tutaj warto wspomnieć o *design thinking*², który może odegrać znaczącą rolę w kreowaniu wizerunku dzisiejszych bibliotek. W takich przypadkach pomoc może polegać na wyznaczeniu kierunku rozwoju, ulepszeniu dotychczasowej organizacji, tak, by programowe zadania realizowano z większą efektywnością. Należy pamiętać, że w centrum uwagi pozostaje zawsze czytelnik jako ostateczny odbiorca usługi, którego określone potrzeby mają zostać spełnione za pomocą innowacji opracowanych właśnie przez *design thinking for libraries* (Brown, 2008, s. 90). W praktyce może to być aranżacja wnętrza, oznaczenie budynku (wewnątrz/zewnątrz) czy witryna internetowa. Zresztą biblioteki nie są jedynymi instytucjami kultury, które korzystają z takiej pomocy. Warto tu wspomnieć muzea, które chętnie stosują przygotowane dla nich rozwiązania (*designthinkingformuseums.net*). Ze względu na to, iż *design thinking* jest stosunkowo nowym narzędziem, została powołana grupa bibliotekarzy (Blended Librarians Online Learning Community), która zapoznaje zainteresowane osoby z ideą myślenia projektowego i działa na rzecz jej popularyzacji (<http://blendedlibrarian.org>). W założeniu myślenie projektowe ma też pomóc w „wywołaniu u czytelnika pozytywnych skojarzeń związanych z biblioteką”, tak by nie traktował jej jedynie jako źródła informacji, lecz bardziej jako tzw. trzecie miejsce (Oldenburg, 1999; Nowińska, 2014, Kruśzewski, 2015, s. 404-432; Fedorowicz, 2010, s. 75), gdzie może interesująco spędzić wolny czas. Koncepcja, którą w 1989 r. przedstawił Ray Oldenburg, zakładała, że biblioteka będzie pełnić funkcję integrującą i stanowić trzeci ośrodek, poza domem i pracą, skupiający lokalną społeczność. W ten sposób powstałaby neutralna i nieformalna przestrzeń zachęcająca do spotkań z przyjaciółmi i rodziną, dyskusji, odpoczynku, uczestnictwa w kulturze i realizacji pasji twórczych, a także umożliwiająca wirtualny kontakt ze światem. Dzięki temu biblioteki wpływałyby na kształtowanie tożsamości kulturowej społeczeństwa, umożliwiałyby kontakty międzyludzkie, wymianę doświadczeń i sprawiały, że jednostki czułyby się akceptowane społecznie (Zybert, 2013, s. 8). Jednocześnie, prezentując najnowsze i najciekawsze trendy, jakie występują we współczesnej kulturze, mogłyby prowokować swoich gości do dalszych poszukiwań, rozwijania zainteresowań i wymiany doświadczeń. W jakim więc kierunku powinny zmierzać zmiany, by biblioteki mogły swobodnie realizować tę ideę? Czy współczesna biblioteka powinna być bardziej domem kultury, czy pozo-

² Twórcą *design thinking* jest David M. Kelley, profesor Uniwersytetu Stanforda w Kalifornii, współzałożyciel biura projektowego IDEO (firma konsultingowa; 1991 r.). *Design thinking* to metoda tworzenia innowacyjnych produktów i usług w oparciu o zrozumienie problemów i potrzeb użytkowników. Jej celem jest kreowanie i wdrażanie nowatorskich, niestandardowych rozwiązań, m.in. w postaci nowych produktów, innowacyjnych technologii, usług, strategii, procesów, programów edukacyjnych, czy modeli biznesowych (<http://designthinking.pl/>).

stać tradycyjnym centrum wiedzy? Czy rozszerzyć swój profil, tak, by stać się konkurencyjnym ośrodkiem, wobec rozwijającego się cyfrowego świata kultury? Czy otworzyć się na kulturę popularną, czy pozostać w orbicie kultury wysokiej? Czy wobec tego obowiązek gromadzenia i udostępniania zbiorów powinien być dominujący tylko w przypadku dużych ośrodków akademickich? Czy lokalne biblioteki powinny bardziej różnicować swoje funkcje, i nie ograniczać się tylko do przypisanych zadań? Do kogo kierować mają swoją ofertę – do studentów, naukowców, czy lokalnych społeczności? Co zrobić, by biblioteka była miejscem pierwszego wyboru przy podejmowaniu decyzji o sposobie spędzenia wolnego czasu? Pytań o to, którą ostatecznie drogę powinny wybrać, by móc realizować koncepcję „trzeciego miejsca”, można postawić wiele (Krajewski, 2011, s. 32-33). Jedno jest pewne, że za sprawą nowych technologii poszerzą zakres swojego działania i obok podstawowych zadań będą realizowały te, które dotychczas przypisywano innym instytucjom kultury. W dzisiejszych czasach, by pozostać świątyniami kultury, muszą nie tylko dysponować interesującym zasobem, ale być rozpoznawalne przez lokalne społeczności i znać ich potrzeby, by móc efektywnie zachęcać do korzystania ze swojej oferty (Krajewski, 2011, s. 35-36). W takim przypadku ciekawy design będzie na pewno dodatkowym atutem. Obecnie biblioteki coraz częściej decydują się na ponowne zaaranżowanie swojej przestrzeni w taki sposób, „by zaspokajała twórcze, społeczne, edukacyjne i innowacyjne potrzeby” użytkowników. Coraz częściej tworzone są w bibliotekach specjalne powierzchnie (*makerspace*)³, które pomagają lokalnym społecznościom w zdobywaniu wiedzy, sprzyjają eksperymentowaniu i są przez nich inspirowane (Zybert, 2017, s. 22-23). Niekiedy nawet podejmowane są decyzje o przebudowie gmachu, by był bardziej funkcjonalny. Jednak jest to już poważny krok, wymagający dużych nakładów finansowych. Na początek można więc zacząć od poszerzenia zbiorów o filmy, gry komputerowe czy kolekcje muzyczne, gdyż nowe nośniki i technologie często stanowią dodatkową zachętę do odwiedzin. Poza tym samodzielnie wykonane dekoracje czy plakaty odwołujące się do popularnych książek na pewno uatrakcyjnią przestrzeń i nie pociągną za sobą zbyt dużych wydatków. Podobnie jak nietypowy kącik czytelniczy, z wygodnym fotelem, bardziej przypominający domowe pielesze niż tradycyjną czytelnię, w której powinna panować cisza. Wszystko to może sprawić, że pomieszczenia zyskają nowy charakter i będą bardziej przyjazne dla czytelnika, który obecnie coraz bardziej staje się klientem (Kruszewski, 2015, s. 358;

³ Makerspace – twórcze przestrzenie. Idea tworzenia tego rodzaju przestrzeni narodziła się w latach 90. XX w. i z czasem zaczęła cieszyć się coraz większym zainteresowaniem. Są to miejsca odpowiednio wyposażone, funkcjonujące w lokalnym środowisku, gdzie ludzie o wspólnych zainteresowaniach spotykają się i pracują nad indywidualnymi projektami bądź w zespole (<https://en.wikipedia.org/wiki/Makerspace>).

Kisilowska, 2015, s. 69). Jednak nie zawsze wystarczy to, by zbudować więź emocjonalną z użytkownikami i utrzymać ich stałe zainteresowanie. W takiej sytuacji niezbędne jest opracowanie strategii rozwoju, do realizacji której, poza budżetem i infrastrukturą, będzie potrzebna wyszkolona kadra, znająca najnowsze rozwiązania z zakresu bibliotekoznawstwa, która pomoże w budowaniu dobrych relacji z lokalną społecznością i nawiązaniu współpracy z innymi instytucjami kultury, które zaangażują się we wspólne działania (Zybert, 2017, s. 29). Dzięki temu, poprzez tworzenie miejsc umożliwiających aktywne uczestnictwo w kulturze i działanie na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych, biblioteki stałyby się ośrodkami współtworzącymi i dbającymi o kanon kultury. Użytkownicy z pomocą zgromadzonych w nich kolekcji mogliby rozwijać swoje zainteresowania. W ten sposób nastąpiłoby przejście od biblioteki tradycyjnej do „hybrydowej”. W koncepcję tę wpisują się doskonale nie tylko „biblioteki uniwersyteckie, jak np. Biblioteka Free University w Bozen/Bolzano we Włoszech, Biblioteka Uniwersytetu w Maastricht, Biblioteka London School of Economics w Londynie” (Konieczna, 2006, s. 221-224), ale również publiczne, jak Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. T. Mikulskiego we Wrocławiu (<http://www.wbp.wroc.pl/>). W jej ramach działa m.in. Centrum Informacji i Kultury „Biblioteka Romańska”⁴, a także Window on Korea⁵ oraz Biblioteka 7 kontynentów⁶. Wrocławska księżnica jest więc przykładem placówki, która skupia nie tylko ludzi pracujących naukowo, lecz także tych, dla których jest miejscem ciekawych spotkań. Biblioteki coraz częściej w celu promocji organizują koncerty, odczyty, a nawet turnieje gier planszowych⁷. Dużo w tej mierze zależy od pomysłowości i zaangażowania samych bibliotekarzy. Z ich inicjatywy utworzono np. specjalny dział poświęcony komiksowi w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Pomysł ten spotkał się z dużym zainteresowaniem czytelników (lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=952-&temid=164). Ciekawy projekt zrealizowano również w Poplar we wschodniolondyńskiej dzielnicy, gdzie powstał „butik z pomysłami” – Idea Store. Jest to w pewnym stopniu biblioteka, choć nazwa tego nie sugeruje. Potrzebowano nowej formy, która przemawiałaaby do masowego

⁴ „Biblioteka Romańska” – organizuje wykłady, spotkania poświęcone polityce, gospodarce i kulturze krajów romańskich. Współpracuje z Ośrodkiem Alliance Française oraz z Istituto Italiano di Cultura (<http://www.wbp.wroc.pl/>).

⁵ Window on Korea – powstała z myślą o Koreańczykach zatrudnionych i mieszkających we Wrocławiu, którym starano się zapewnić możliwość kontaktu ze swoją kulturą (<http://www.wbp.wroc.pl/>).

⁶ Biblioteka 7 kontynentów – stworzona z myślą o najmłodszych czytelnikach, których starano się zachęcić do odwiedzin proponując im wędrowkę po morzach i kontynentach, w czasie i przestrzeni, w świecie realnym i wirtualnym, przedstawionym w utworach literackich. Wielokulturowość, interaktywność i multimedialność miała być magnesem, który przyciągnie dzieci (<http://www.wbp.wroc.pl/>).

⁷ Warsztaty „Nauka przez zabawę – czyli gry w bibliotece”, 21 marca 2017 r., Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej, ul. Goławska 4, Warszawa. Organizator: SBP (www.sbp.pl/konferencje).

czytelnika w jego języku. Stąd narodził się pomysł, by stworzyć czytelnię połączoną z kawiarnią, gdzie dostępne jest wi-fi i prowadzone są zajęcia edukacyjne dla dorosłych. Dodatkowo do odwiedzin zachęca też przestrzeń niepozabawiona wyrafinowania. „Nie ma tam kilometrów półek z książkami, tylko esowato wygięte regały ze sklejki na kółkach, ustawione w kameralny labirynt, po którym można błędzić. Regały są niskie, w każdym miejscu czuć, że się jest w jednym wielkim pokoju. Materiały wykończeniowe są urozmaicone (...). W rezultacie wewnątrz jest ciepłe, domowe, skromne, wykończenie z surowego drewna, z cienkich jak papier laminatów (...) (Dyckhoff, 2018, s. 223). Ten pomysł się sprawdził, a lokalna społeczność chętniej odwiedza to miejsce – statystyki wzrosły wielokrotnie.

Innym sposobem na wypromowanie małych ośrodków jest ich udział w dużych imprezach, propagujących ideę czytelnictwa, jak np. Noc Bibliotek, podczas której swoją ofertę przedstawiają nie tylko biblioteki akademickie, ale również publiczne i szkolne, księgarnie, a także domy kultury, a nawet kawiarnie (w 2016 r. ok. 1000 placówek z całego kraju; w 2017 r. ponad 1300; w 2018 r. powyżej 1800). Patronat honorowy nad wspomnianą imprezą pełni Biblioteka Narodowa. Organizatorzy na swojej stronie internetowej zamieszczają wiele wskazówek i propozycji, jak interesująco zaplanować tę wyjątkową noc (www.nocbibliotek.org). Tego typu spotkania są okazją, nie tyle do zaprezentowania swoich zbiorów, co do pokazania wielowymiarowości i wielofunkcyjności współczesnych bibliotek, które zapraszają wszystkich, niezależnie od wieku, do wspólnej zabawy i zachęcają w tak niekonwencjonalny sposób do czytania.

Wspaniałą okazję do promocji stwarza również Noc Muzeów, ciesząca się od lat nieustającą popularnością. W całym kraju swój akces zgłaszają zarówno biblioteki duże (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Główna Biblioteka Lekarska – Dział Starej Książki Medycznej), jak i lokalne, dzielnicowe. Jeżeli przyjrzymy się programom wydarzeń przygotowanym specjalnie na tę okazję, to zobaczymy, że bibliotekarze sięgają po różne sposoby, by wypromować swoje placówki i zachęcić czytelników do odwiedzin (Program Nocy Muzeów w 2016 r.; Program Nocy Muzeów w 2017 r.; Program Nocy Muzeów w 2018 r.). Jednak najważniejsze jest, by biblioteki były atrakcyjne na co dzień, nie tylko od święta, w trakcie Nocy Bibliotek czy Nocy Muzeów, ponieważ tylko wówczas będą mogły spełniać swoje zadanie. Obecnie w samej tylko Warszawie czytelnicy, chcący mieć stały dostęp do kultury, mogą wziąć udział w koncertach (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Centralna Biblioteka Rolnicza), pokazach slajdów (np. Centralna Biblioteka Rolnicza), wystawach (np. Centralna Biblioteka Wojskowa, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), wykładach (np. Biblioteka Narodowa) czy plenerowych imprezach czytelniczych (np. piknik literacki:

Imieniny Jana Kochanowskiego organizowany od 2012 r. przez Bibliotekę Narodową). W ostatnich latach powraca się również do praktyki wspólnego czytania i dyskusowania, organizowane są spotkania autorskie, wieczory literackie, a ich uczestnicy są często współtwórcami tych wydarzeń (Charter, 2009, s. 105-106). Tworzy się w ten sposób wspólnota, której biblioteka daje możliwość międzypokoleniowych spotkań i wymiany poglądów. Swoje miejsce znajdują w niej zarówno seniorzy, dla których organizowane są różne formy aktywności kulturalnej, jak też i najmłodszy, dla których przygotowywane są przedstawienia teatralne i inne zajęcia edukacyjne (Matras-Mastalerz, 2015, s. 369-382). Wachlarz propozycji jest szeroki, co potwierdzają informacje zamieszczone na ich stronach internetowych i portalach społecznościowych. W ten sposób działają także w wymiarze społecznym i towarzyskim, co sprawia, że przez wiele osób są traktowane jako „trzecie miejsce”, o którym pisał Oldenburg. Warto również pamiętać, że przyczyniają się do zwiększenia otwartości, tolerancji i akceptacji w lokalnych środowiskach, które wraz z postępującą globalizacją są coraz bardziej zróżnicowane. Stają się miejscem dialogu otwartym dla każdego, kto zainteresuje się ich ofertą (Płucieniczak, 2014, s. 177; Wojciechowski, 2002, s. 87-91).

Wcielanie w życie idei „trzeciego miejsca” jest szczególnie widoczne np. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, która wypromowała modę na tzw. buwing, tj. łączenie aktywności własnej i towarzyskiej z budynkiem BUW. Studenci, ale nie tylko, poza tym, że korzystają z bogatego księgozbioru, to także część czasu spędzają w części gastronomicznej, kulturalnej i rozrywkowej zlokalizowanej w tym samym budynku. Łączą tym samym wspomnianą naukę w przestrzeniach wolnego dostępu, szczególnie w trakcie sesji („BUW dla sów”), z możliwością rozwoju relacji interpersonalnych. Dziś można śmiało powiedzieć za Samem Demasem, że dzisiejsze „biblioteki są przede wszystkim: miejscem spotkań określonej społeczności, miejscem uczenia się i nauczania, oferują bezpieczeństwo, komfort i spokój, są instytucjami bezpłatnymi, niekomercyjnymi, stwarzają warunki do uczenia się, prowadzenia badań, rekreacji, umożliwiają znalezienie nieoczekiwanych a ważnych i inspirujących materiałów” (Demas, 2005; Konieczna, 2006, s. 220). Ich historia zaczyna się dopiero wtedy, gdy zaczynamy je odwiedzać, adaptować do swoich potrzeb, pisać o nich, ale też odczytywać je na nowo. Wtedy powstają opowieści o nich tak różne i ciekawe, jak ludzie je odwiedzający.

IDEA OTWARTEGO DOSTĘPU

Nowoczesna biblioteka jest niewątpliwie jednym z filarów społeczeństwa, które dzięki niej ma gwarancję pełnego dostępu do wiedzy i kultury (Kołodziejska, 2010). Realizację tego zadania ułatwia rozwój tech-

nologii cyfrowych. Wcześniejsze obawy, że wraz z cyfryzacją tradycyjne biblioteki ulegną marginalizacji, okazały się nieuzasadnione. Nowoczesne rozwiązania jedynie ułatwiają im funkcjonowanie. Katalogi online, digitalizacja i udostępnianie zbiorów w Internecie sprawiają, że wgląd w zasoby jest możliwy z każdego miejsca na świecie. Bibliotekom, które budują kapitał kulturowy i intelektualny społeczeństwa, to nowe narzędzie jest więc bardzo potrzebne i pomocne w realizowaniu przypisanych zadań. Dawniej użytkownik korzystał najczęściej z kilku funkcjonalności, jak np. zdalne zamawianie książek, katalog online czy usługa zapytaj bibliotekarza. Obecnie za sprawą nowych technologii informatycznych, bez potrzeby wychodzenia z domu, ma dostęp do materiałów, które zostały już opracowane cyfrowo. Tym sposobem następuje przejście od modelu zasobowego, w którym gromadziło się jak największą liczbę publikacji, do modelu usługowo-informacyjnego (Wojciechowska, 2007, s. 5), gdzie czytelnikom oferuje się różne „e-usługi: informacyjne, edukacyjne, wspierające udostępnianie zbiorów, promocyjne” (Wójcik, 2013, s. 136; Bogiel-Kuźmicka, 2015, s. 30). Obecnie oferta bibliotek cyfrowych stale powiększa się o nowe obiekty, przenoszone do domeny publicznej. Udostępniane materiały nie ograniczają się tylko do tekstów poświęconych kwestiom kultury i sztuki, ale dotyczą również innych zagadnień, m.in. z zakresu ekonomii, prawa, bezpieczeństwa. Poza tym nie tylko biblioteki, ale również uniwersytety, muzea, galerie upatrują swoją szansę w cyfryzacji. Ich zaangażowanie w dzielenie się wiedzą ze światem pomaga zapewnić społeczeństwu i badaczom wiedzę instytucjonalną w momencie, kiedy jej potrzebują. Jednak czytelnicy nie zawsze mają świadomość, że mogą już korzystać z przygotowanych cyfrowo archiwalnych wydań czasopism czy oglądać fotografie, reprodukcje obrazów, a nawet filmy (dokumentalne, fabularne), spektakle, koncerty. Edukacja w tym zakresie jest nadal bardzo potrzebna (Charter, 2009, s. 105). Warto więc w wolnym czasie skorzystać z udogodnień, jakie niesie ze sobą informatyzacja i zwrócić do zbiorów bibliotek cyfrowych – np. Polona (<https://polona.pl>), ACADEMICA (<http://academica.edu.pl>), Zbrojownia (zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/libra), Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/>), e-UW (<http://ebuw.uw.edu.pl>), International Children`s Digital Library (<http://en.children-library.org>), a także tych zrzeszonych w Federacji Bibliotek Cyfrowych (<https://fbc.pionier.net.pl>).

W ten sposób, dzięki globalnej sieci, umożliwiającej przeglądanie zbiorów z każdego miejsca, biblioteki docierają ze swoją ofertą do szerszego grona odbiorców. Stąd tak duża różnica między obecną koncepcją biblioteki a tą z lat 90. Dziś wystarczy jedno kliknięcie, by przenieść się do cyfrowego świata wiedzy. Dziedzictwo kulturowe, które za pomocą nowych technologii udostępniono w domenie publicznej, staje się wspólną własnością (Sanderhoff, 2014, s. 9). W ten sposób stworzone zostało pole

do działalności dla GLAM (Galleries, Libraries, Archives and Museums), który propaguje otwarty dostęp do dóbr kultury w wersji elektronicznej⁸. Twórcy koncepcji wskazują, że ośrodki biorące w nim udział, tylko zyskują pokazując światu swoje kolekcje. Taki sposób korzystania ze zbiorów instytucji kultury promuje m.in. Open Knowledge Foundation (Fundacja Otwartej Wiedzy), od 2016 r. Open Knowledge International, która realizuje projekt Open GLAM (<http://openglam.org>; <http://okfn.org>), finansowany przez Unię Europejską. Współpracę z Open GLAM podjęło także czasopismo „The Public Domain Review: a project of The Open Knowledge Foundation” (<http://publicdomainreview.org>), publikujące materiały, które przeszły do domeny publicznej. Obecnie instytucje kultury coraz częściej współpracują także z GLAM-Wiki, która „ułatwia im dzielenie się swoimi zasobami z odbiorcami na całym świecie” (Zieliński, 2014, s. 7). Polega to na tym, że instytucje udostępniają elektroniczne wersje swoich zasobów, będących w domenie publicznej bądź takich, które udostępniono na otwartej licencji (np. CC-BY-SA). Wszystkie te materiały są opisane oraz zaindeksowane w Wikimedia Commons i „posiadają odnośniki do instytucji, z której pochodzą” (Zieliński, 2014, s. 7). Innym ciekawym zabiegiem mającym na celu reklamę instytucji i jej zasobów są Wikiprojekty, które w założeniu mają pomóc w zwiększeniu udziału zasobów instytucji kultury w Wikipedii i „uaktywnieniu wikipedystów” współpracujących z tym ośrodkiem. Warto też wspomnieć o jeszcze jednej formie współpracy ośrodków kultury z Wikipedią tj. o GLAM Wiki Outreach, z której zasobów mogą czerpać instytucje dopiero rozpoczynające współpracę z Wikipedią (Zieliński, 2014, s. 7).

Ideę otwartego dostępu wspiera z roku na rok coraz więcej instytucji m.in. Nowojorska Biblioteka Publiczna (obecnie udostępnia online już ponad 800 tys. obiektów, w przeważającej mierze fotografii, partycypuje w Wikiprojekcie NYPL, <https://www.nypl.org>), Narodowa Biblioteka w Queensland w Australii (pokazuje online od 2010 r. m.in. fotografie dokumentujące historię miasta, [www.slq.qld.gov.au/services/library...australian-library-of-art.](http://www.slq.qld.gov.au/services/library...australian-library-of-art)), Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (<https://www.Piłsudski.org.pl>), Biblioteka Narodowa w Warszawie, wraz z jej cyfrowym portalem POLONA (Zieliński, 2014, s. 8-10). W 2017 r. współpracę mającą na celu dzielenie się specjalistyczną wiedzą i podejmowanie wspólnych projektów badawczych nawiązały m.in. British Columbia Museums Association (BCMA), British Columbia Library Association (BCLA) i Archives Association of British Columbia (AABC) (<https://librarianship>).

⁸ GLAM – akronim utworzony od nazw instytucji: Galleries, Libraries, Archives and Museums. Termin ten jest używany też w innych znaczeniach: skrót od angielskiego przymiotnika *glamorous* (czarujący, wspaniały), który funkcjonował w kulturze popularnej lat 70. XX w. na oznaczenie stylistyki próżności, postawy narcystycznej artystów i wykonawców. Termin ten kojarzony jest też z estetyką *camp* (świadome teatralne przerysowania, pozowanie, przypisywanie wartości kiczowi), który wpisywał się w szerszy nurt postmodernistycznej obrony popkultury (Buchner et al., 2015).

ca/news/bc-glam-mou/). W ten sposób swoje zbiory udostępniają też muzea, np. Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku, które od 2017 r. zgromadziło w otwartym dostępie ponad 450 tys. obiektów. Jest to wspólny projekt Muzeum i Wikipedii („Met-ify the Wiki”), z realizacji którego korzyści odniosą wszyscy miłośnicy sztuki (<https://www.metmuseum.org/blogs/.../wikimedian-in-residence>). Liczba ośrodków, które podejmują decyzję o digitalizacji swoich zbiorów, rośnie z roku na rok. Proces tworzenia bibliotek cyfrowych jest czasochłonny i kosztowny, ale konieczny wobec postępującej cyfryzacji.

Warto pamiętać, że galerie, biblioteki, archiwa i muzea (instytucje GLAM) odgrywają obecnie istotną rolę, jako „instytucje pamięci”, które pomagają w zachowaniu dziedzictwa kulturowego, dzieleniu się wiedzą i budowaniu świadomości społecznej. Ich działania będą bardziej efektywne i przyniosą większe korzyści, gdy przestaną ograniczać się tylko do dostarczania zasobów i swoimi pomysłami zainteresują użytkowników, którzy aktywnie włączają się w realizowane projekty (Buchner et al., 2015) oraz podejmą współpracę między sobą. Taki cel przyświecał m.in. konferencji zorganizowanej w 2016 r. w Ottawie pod nazwą „Taking It to the Streets”. Kolejna taka debata („Taking It to the Next Level”), poświęcona kwestiom znalezienia nowych sposobów dla zwiększenia współpracy i wpływu instytucji pamięci, odbyła się w 2018 r. w Royal Ontario Muzeum w Toronto (*Taking it to...*, 2018; <https://librarianship.ca/event/glams-summit-2018>). Otwarty dostęp, który staje się coraz powszechniejszy dzięki rozwojowi technologii cyfrowych i wspólnym działaniom podejmowanym przez instytucje kultury, sprawia, że dzięki temu możemy lepiej poznawać przeszłość, bez wychodzenia z domu. Jego upowszechnianie za pośrednictwem elektronicznych baz danych, portali internetowych, repozytoriów oraz serwisów realizujących usługi w oparciu o otwarte dane stało się ogólnoswiatowym trendem. Dla bibliotek koncepcja otwartej nauki może oznaczać tylko dodatkowe korzyści i dlatego powinny zaangażować się w proces wdrażania otwartego dostępu do publikacji, a także wyników badań naukowych. Warto pamiętać, że obecnie są jednym z kluczowych elementów systemu dystrybucji wiedzy. Dzięki nowym technologiom mogą łatwiej kontaktować się z użytkownikami, informując ich o debatach, dyskusjach, konferencjach, wystawach, a także angażować ich w realizowane przez siebie projekty.

Dzisiejsze biblioteki niezależnie od przestrzeni, jaką dysponują, liczby pracowników, budżetu czy grupy docelowej, do której kierują ofertę, łączy jedno, iż są ważnym miejscem publicznym stworzonym w oparciu o ideę dzielenia się i swobodnego udostępniania zbiorów (Klein, 2004, p. 46-54). Nowoczesne narzędzia informacji, którymi dysponują, wpływają dodatkowo na ich atrakcyjność, tym bardziej, że dzisiejszy czytelnik wymaga, by były otwarte na wszelkie nowinki, ułatwiające korzystanie z księgo-

zbioru. Zachodzące zmiany technologiczne powodują, że najczęściej nie są już „świątynią książki” w tradycyjnym ujęciu, lecz wielofunkcyjnymi ośrodkami oferującymi użytkownikom ciekawy program.

PODSUMOWANIE

Nowoczesne biblioteki nie są już tylko miejscami, w których gromadzi się, opracowuje, przechowuje i udostępnia księgozbiory. Zachodzące przemiany społeczne spowodowały, że musiały poszukać nowej tożsamości. Obecnie traktowane są szerzej, jako instytucje kultury, umożliwiające wzajemne przenikanie się kilku obszarów. Dla użytkowników są często tzw. „trzecim miejscem”, ułatwiającym udział w projektach edukacyjnych, naukowych i artystycznych, gdzie mogą zrealizować swoje potrzeby intelektualne. Niekiedy też traktowane są przez część czytelników tylko i wyłącznie jako „miejsce ciszy”, „miejsce pauza” (*place of dwelling*), umożliwiające ukrycie się przed codziennością (Kruszewski, 2012, s. 377, 420-422). Poza tym, jak podkreśla Jacek Wojciechowski, dzisiejsze biblioteki są również przestrzenią zapewniającą użytkownikom poczucie wspólnoty i międzypokoleniowej wymiany doświadczeń (Wojciechowski, 2010, s. 182). Placówki te jednocześnie aktywizują lokalną społeczność i promują czytelnictwo, przynosząc tym samym większy pożytek społeczny niż inne instytucje sektora kultury i przemysłów kreatywnych. Bibliotekarze zaś w popularyzacji koncepcji „trzeciego miejsca”, „miejsca pauzy” widzą możliwość dalszego rozwoju. Zmiana kulturowego znaczenia współczesnych bibliotek jest też rezultatem powszechnej cyfryzacji i ułatwionego dostępu do mediów elektronicznych. Pokolenie Google'a oczekuje od nowoczesnych bibliotek ułatwień w korzystaniu z zasobów. Dlatego też coraz częściej wykorzystują one nowe media, jak Instagram czy Facebook do promowania czytelnictwa oraz swoich instytucji (Cyrklaff, 2015). Przykładowo Nowojorska Biblioteka Publiczna udostępnia od niedawna aplikację „InstaNovels”, za pomocą której można czytać wybraną literaturę piękną (<https://kultura.onet.pl/wiadomosci/instanovels-czytaj-ksiazki-na-instagramie/kgc7e09>). Nowe metody i formy nauczania, będące wynikiem rozszerzonej działalności praktycznej człowieka, nie pozostały więc bez wpływu na organizację i funkcjonowanie bibliotek (Ratajewski, 2002, s. 30). Gdy analizujemy ich rolę w procesie kulturotwórczym, odkrywamy, że obecnie muszą o wiele bardziej starać się o pozyskanie czytelnika, na potrzeby i oczekiwania którego wpływa teraz o wiele więcej czynników niż jeszcze dekadę wcześniej. Biblioteki muszą przedstawić czytelnikom ciekawą ofertę, do tej pory kojarzoną z innymi instytucjami kultury, by zachęcić ich do regularnych odwiedzin. Oczywiście dawne księżnice, o przepięknych bogato zdobionych wnętrzach, będą

przyciągać turystów i świadczyć o długiej historii czytelnictwa, ale to do nowoczesnych ośrodków dysponujących funkcjonalną i elastycznie zaprojektowaną przestrzenią należy przyszłość. Obecnie te dwa elementy są wyznacznikiem nowoczesnego wnętrza, jak i samej architektury, w tym bibliotecznej (Kruszewski, 2012, s. 331). Szata wizualna nowoczesnych bibliotek, zaprojektowanych według oczekiwań lokalnych społeczności będzie tylko jednym z elementów ich złożonego programu funkcjonalnego dostosowanego właśnie do ich potrzeb. Obecnie na świecie „najbardziej kreatywne w rozwoju bibliotek” są m.in. Niemcy, Dania, Finlandia czy Holandia, oferujące np. „dostęp do drukarek 3D, gier komputerowych, robotów, interaktywnych mebli, iPodów ze specjalnymi aplikacjami przypominającymi książki obrazkowe” (*Centra życia...*, 2017, Q 2-3). Tak nowoczesnie zaaranżowane i wyposażone przestrzenie biblioteczne zapewne przyciągną więcej użytkowników niż tradycyjne placówki, a ich obecność będzie potwierdzeniem ich przydatności dla lokalnych społeczności. Biblioteki, będące miejscami i strażnikami dziedzictwa kulturowego, nie mogą jednak w swych działaniach, mających na celu przededefiniowanie, zgubić tradycyjnej książki, bowiem wówczas trudno będzie je określać mianem „świątyń kultury”.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje drukowane

- Attfield, Judith (2000). *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*. New York: Berg Publishers.
- Balcerzak, Paweł (2007). *O wzornictwie przemysłowym. Definicje, procedury, korzyści*. Warszawa: Akademia Sztuk Pięknych.
- Brown, Tim (2008). *Design thinking*. Harvard Business Review, June, pp. 84-92.
- Campbell, James W.P. (2013). *The Library: A World History*. Chicago: University of Chicago Press.
- Centra życia kulturalnego: z Dariuszem Jaworskim, rozmawia Marcin Kube (2017). *Rzeczpospolita*, nr 279, s. Q 2-3.
- Charter, Roger (2009). Od historii książki do historii lektury. W: P. Rodak, *Pismo, książka, lektura. Rozmowy: Le Goff, Charter, Hébrard, Fabre, Lejeun*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, s. 57-107.
- Cyrklaff, Magdalena J. (2015). Rewolucje social media a promocja instytucji non profit. Jak wypromować bibliotekę na portalu Facebook.com? W: *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*. Pod. red. Renaty Aleksandrowicz, Haliny Rusińskiej-Giertych. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, s. 439-452.
- Dyckhoff, Tom (2018). *Epoka spektaklu. Perypetie architektury i miasta XXI wieku*. Kraków: Karakter.
- Eco, Umberto (2008). *Dzieło otwarte: forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*. Warszawa: Wydaw. W.A.B.

- Erlhoff, Michael (2007). *Projektowanie nieintencjonalne. Spojrzenie empiryczne*. 2+3D, nr 4, s. 84-86.
- Faulkner-Brown, Harry (1994). Factors affecting the planning and design of academic libraries, Speakers' notes for The British Council Seminar. In: *Library planning and design, Newcastle upon Tyne, 11-24 Sept. 1994*.
- Fedorowicz, Małgorzata (2010). Design thinking i blended librarianship – nowe tendencje w bibliotekarstwie amerykańskim. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 2, s. 71-82.
- Gropius, Walter (2014). *Pełnia architektury*. Kraków: Karakter.
- Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W. (2002). *Dialectic of enlightenment. Philosophical fragments*. Stanford: Stanford University Press.
- Ingarden, Roman (1946). *O dziele architektury*. Jelenia Góra: WINW.
- Jasiewicz, Justyna (2017). Cyfryzująca biblioteka. W: *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Pod red. Anny Mierzeckiej, Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 175-188.
- Jencks, Charles A. (1987). *Ruch nowoczesny w architekturze* tłum. Agnieszka Morawińska, Hanna Pawlikowska. Warszawa: Wydaw. Artystyczne i Filmowe.
- Karzewska, Bożena (2017). Integracyjna rola bibliotek. Seniorzy. W: *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Pod red. Anny Mierzeckiej, Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 134-146.
- Kisilowska, Małgorzata (2015). Biblioteki publiczne a „kultura iwentu” i kulturowa wszytkożerność. W: *Megabiblioteki. Wybrane tendencje w bibliotekarstwie publicznym*. Pod red. Doroty Pietrkiewicz, Elżbiety Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 63-81.
- Klein, Naomi (2004). Librarianship as a radical profession. *Progressive Librarian*, no. 23, p. 46-54.
- Kołodziejska, Jadwiga (2011). Między tradycyjnością a nowoczesnością bibliotek. *Przegląd Biblioteczny*, R. 79, z. 2, s. 179-191.
- Krajewski, Marek (2011). Instytucje kultury a uczestnicy kultury. Nowe relacje Przykład: MS2 w Łodzi. W: *Strategie dla kultury. Kultura dla rozwoju*. Pod red. M. Śliwy. Kraków: Małopolski Instytut Kultury, s. 26-28.
- Krupiński, Janusz (1993). *Z-wiednie: ontologiczne podstawy sztuki projektowania*. Kraków: Akademia Sztuk Pięknych.
- Kruszewski, Tomasz (2015). Estetyka instytucji kultury i jej atrybuty w procesie zadomowienia. W: *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*. Pod. red. Renaty Aleksandrowicz, Haliny Rusińskiej-Giertych. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, s. 353-368.
- Kruszewski, Tomasz (2012). *Przestrzenie biblioteki: o symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*. Toruń: Wydaw. Naukowe UMK.
- Krzemińska, Agnieszka (2018). Świątynie słów. *Polityka*, nr 36, s. 64-66.
- Lushington, Nolan (2002). *Libraries designer for users: a 21st century guide*. New York: Neal-Schuman Publishers.
- Matras-Mastalerz, Wanda (2015). Biblioteka miejscem dialogumiedzypokoleniowego W: *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*. Pod. red. Renaty Aleksandrowicz, Haliny Rusińskiej-Giertych. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, s. 369-382.
- McCarthy, Richard C. (2007). *Managing your library construction project: a step-by-step guide*. Chicago: American Library Association.
- McDonald, Andrew (2006). The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space., *LIBER Quarterly: The Journal of European Research Libraries*, Vol 16, Issue 2.

- Oldenburg, Ray (1999). *The great good place : cafés, coffee, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Nowy Jork: Da Capo Press.
- Piłat-Boruch, Magdalena (2014). *Socjologia designu*. Warszawa: CeDeWu.
- Piotrowska, Ewa; Zając, Renata (2004). *Nowoczesna architektura bibliotek. Konspekt*, nr 19, s. 74-79.
- Plucieniczak, Beata (2014). Biblioteka jako miejsce spotkania z „Innym”. W: *Czas przemian – czas wyzwania: rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*. Praca zbior. pod red. Justyny Jasiewicz, Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 177-185.
- Power, Dominic; Nielsen, Tobias (2010). *Priority Sector Report: Creative and Cultural Industries*. Stockholm: Europe Innova, Europejskie Obserwatorium Kłastrów.
- Pugacewicz, Iwona (2017). Biblioteka Saint Geneviève i jej tożsamość środowiskowa. W: *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Pod red. Anny Mierzeckiej, Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 156-174.
- Ratajewski, Jerzy (2002). *Wprowadzenie do bibliotekoznawstwa, czyli wiedza o bibliotece w różnych dawkach*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Rosińska, Monika (2010). *Przemysłać użycie: projektanci – przedmioty – życie społeczne*. Warszawa: Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana.
- Sanderhoff, Merete (2014). Foreword. In: *Sharing is Caring. Openness and sharing in the cultural heritage sector*. Kopenhaga: Statens Museum for Kunst, pp. 9-11.
- Sparke, Penny (2012). *Design: historia wzornictwa*. Warszawa: Arkady.
- Szultka, Stanisław, red. (2014). *Kreatywny łańcuch. Powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce*. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Tarkowski, Alek; Bendyk, Edwin (2011). *Scenariusze przyszłości dla bibliotek*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.
- Tokarska, Anna, red. (2013). *Bibliotekarstwo*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Tomaszewska, Anna Wanda (2013). *Przemysły kreatywne w Polsce. Stan oraz przykłady strategii i programów na rzecz wsparcia kreatywności w skali lokalnej*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 793, s. 7-24.
- Tomczak, Małgorzata (2016). Przedmowa do wydania polskiego. W: *Architektura nowoczesna. Wykłady Frank Lloyd Wright*, Kraków: Karakter, s. 5-9.
- Wilk, Paulina (2016). Czytanie jest wciąż piękne. *Rzeczypospolita*, nr 185, s. A 11.
- Wojciechowska, Maja red. (2007). *Marketing biblioteczny: rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Wydaw. Ateneum – Szkoły Wyższej.
- Wojciechowski, Jacek (2002). *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Woodward, Jeannette (2000). *Countdown to a New library: managing the building Project*. Chicago: American Library Association.
- Wójcik, Magdalena (2013). *WEB 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Wright, Frank Lloyd (2016). *Architektura nowoczesna. Wykłady*. Kraków: Karakter.
- Wrocławska, Maria; Justyna Jerzyk-Wojtecka, red. (2011). *Biblioteka jako „trzecie miejsce” – międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Zybert, Elżbieta Barbara (2017). Pomysły na biblioteki publiczne XXI wieku. W: *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego* pod red. Anny Mierzeckiej, Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 14-47.

- Zybert, Elżbieta Barbara (2013). Wstęp. W: *Biblioteki. Tożsamość. Kultura* pod red. Iwony. H. Pugacewicz, Elżbiety Barbary Zybert, Warszawa: Wydaw. SBP.
- Zysiak, Agata (2011). Jak pozostać wiernym w niestałym świecie? Czym, gdzie i dla kogo ma być nowoczesna biblioteka? W: *Biblioteka jako „trzecie miejsce” – międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*. Pod red. Marii Wrocławskiej, Justyny Jerzyk-Wojteckiej. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 18-28.

Publikacje elektroniczne

- 20 najbardziej intrygujących bibliotek świata – Skyscanner (2015). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.skyscanner.pl>>.
- Architektoniczny Nobel dla Toyo Ito (2013). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <wyborcza.pl/1,75410,13585438,Architektoniczny_Nobel_dla_Toyo_Ito.html>.
- Baroque library – Klementinum [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.klementinum.com/en/>.
- BBC – Culture – You picked the world’s 10 most beautiful libraries (2015). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.bbc.com/culture/story/20150821-you-picked-the-worlds-10-most-beautiful-libraries>>.
- Biblioteka Aleksandryjska, czyli Norwegowie projektują w Egipcie (2014). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <architektura.pl/biblioteka-aleksandryjska-czyli-norwegowie-projektuja-w-egipcie>.
- Biblioteca Joanina – Universidade de Coimbra [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.uc.pt/informacao/para/visit/paco/biblioteca>>.
- Biblioteka Publiczna w Szywnaldzie [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <architektura.muratorplus.pl/zycie-w-architekturze/2015/biblioteka-publiczna-w-szynwaldzie/1238/>.
- Biblioteka Uniwersytecka w Utrechcie - NOE – PL [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.noe.pl/biblioteka-uniwersytecka-w-utrechcie>>.
- Biblioteka w Stuttgarcie. Niezwykle wewnątrz prostej bryły Aun Young Yi (2011). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://archirama.muratorplus.pl/.../biblioteka-w-stuttgartarcie-niezwykle-wnetrze-prostej...>>.
- Biblioteka w Tiencinie (2018). [online], [dostęp: 02.04.2018]. Dostępny w WWW: <architektura.muratorplus.pl/technika/biblioteka_w_tiencinie_8559.html>.
- Biblioteka Zahy Hadid (2008). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bryla.pl/bryla/1,85298,6093274,Biblioteka_Zahy_Hadid.html>.
- Bochińska, Beata; Palczewska, Iwona (2008). *Diagnoza stanu wzornictwa*. [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://kongreskultury.pl/title.pid406html>>.
- Buchner, Anna; Janus, Aleksandra; Kawęcka, Dorota; Zaniewska, Katarzyna (2015). *Otwartość w instytucjach kultury. Raport z badań* [online], Warszawa, Centrum Cyfrowe [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <www.centrumcyfrowe.pl>.
- Ciesielska-Kruczek, Renata (2015). *Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze*. Biblioteka i Edukacja. Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie [online], nr 7; [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <cejsh.icm.edu.pl/.../bwmata1.element.desklight-4c732d67-be72-4659-84cd-ab43b4ea...>.
- Cymer, Anna (2015). *Wizje biblioteki jako „świętyni nauki”, gdzie w absolutnej ciszy siedzi się na niewygodnych krzesłach, odchodzi do lamusa* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.wysokieobcasy.pl/.../1,80530,18215397,Wizja_biblioteki_jako_swiatyni_nauki_gdzie_w_absolutnej.html>.

- Czarna bryła w Kopenhadze (2007). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bryla.pl/bryla/1,85298,475696.html>.
- Czubacki, Jacek (2018). *Klementinum w Pradze – jedna z najpiękniejszych bibliotek na świecie* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://historiamniejznanaizapomniana.worldpress.com/.../klementinum-w-pradze-jedn...>>.
- Demas, Sam (2005). *From of Alexandra: What's Happening in the College Library?* In: *Library as Place* [online]. Washington: Council on Library and Information Resources, [dostęp: 18.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.clir.org/pubs/reports/pub129/demas.html>>.
- Eigenbrodt, Olaf (2008). *Social places. The constitution of library space through activity*. In: *74 IFLA General Conference and Council, 10-14.08.2008, Quebec, 2008* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla74/papers/091-Eigenbrodt-trans-en.pdf>>.
- Gogiel-Kuźmicka, Anna (2015). *Usługi elektroniczne oferowane przez biblioteki*. EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy [online], nr 1 (155), [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/320/493>>.
- Kampus wiedeńskiego uniwersytetu jak dzieło sztuki* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.polityka.pl/galerie/1661970,12,kampus-wiedeńskiego-uniwersytetu-jak-dzieło-sztuki.read>>.
- KEA European Affairs (2006), *The Economy of Culture in Europe* [online], [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf>.
- Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [online], [dostęp 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/kierunki-rozwoju-otwartego-dostepu-do-publicacji-i-wynikow-badan-naukowych-w-polsce.html>>.
- Kołodziejska, Jadwiga (2010). *Biblioteki od macochy*. Tygodnik Powszechny [online], nr 31 (3186) [dostęp: 6.02.2017]. Dostępny w WWW: <http://tygodnik.onet.pl/30,0,49978,biblioteki_od_macochy,artykul.html>.
- Konieczna, Danuta (2006). *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*. EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy [online], Materiały konferencyjne nr 16, Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? [dostęp: 27.07.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/biblio21/sesja5ref3.pdf>>.
- Kruszewski, Tomasz (2011). *Fasada biblioteki – wybrane elementy symboliki architektury*. Architektura [online], nr 3, 2011 [dostęp: 17.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.wa.pb.edu.pl/uploads/downloads/Architektura--numer-3---2011---artykul-III.pdf>>.
- Lewandowski, Piotr; Mućk, Jakub; Skrok, Łukasz (2010). *Znaczenie gospodarce sektora kultury. Wstęp do analizy problemu. Raport końcowy*. [online]. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych [dostęp: 27.07.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.nck.pl/media/study/znaczenie_gospodarcze_sektora_kultury_copy1.pdf>.
- Library – TU Delft* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.tudelft.nl/library/>>.
- Łuka, Katarzyna (2013). *Otwartość instytucji kultury – w stronę Open GLAM w Polsce*. Culture.pl [online], 3 X 2013 [dostęp: 26.07.2017]. Dostępny w WWW: <<http://culture.pl/pl/artykul/otwarto...-kultury-w-strone-open-glam-w-polsce>>.
- Mecanoo – biblioteka sercem miasta* (2009). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bryla.pl/bryla/1,85298,6482727,Mecanoo_biblioteka_sercem_miasta.html>

- Mediateka w Sendai* (2013). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.architektura.info/index.php/architektura/polska_i_swiat/mediateka_w_sendai>.
- MVRDV-Tianjin Binhai Library* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.mvrdv.nl/projects/tianjin-binhai-library>>.
- Nagroda Pritzкера 2013 dla Toyo Ito* (2013). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <sztuka-architektury.pl/article/7951/nagroda-pritzkera-2013-dla-toyo-ito>.
- Nowińska, Alina (2014). *Trzecie miejsce: nowa generacja bibliotek publicznych Montrealu*. [online], [dostęp: 17.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://babin.bn.org.pl/?p=2934>>.
- Patynowska, Maria (2010). *Benedyktyńska biblioteka w Admont* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.fronda.pl/a/benedykatynska-biblioteka-w-admont,7329.html>.
- Polska biblioteka na dworcu najpiękniejsza na świecie* (2016). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.tvp.info/25015459/polska-biblioteka-na-dworcu-najpiekniejsza-na-swiecie>>.
- Program Nocy Muzeów w 2016 r.* [online], [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.um.warszawa.pl/nocmuzeow/files/NocMuzeow-2016-broszura.pdf>>.
- Program Nocy Muzeów w 2017 r.* [online], [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.um.warszawa.pl/nocmuzeow/files/NocMuzeow-2017-broszura.pdf>>.
- Program Nocy Muzeów w 2018 r.* [online], [dostęp: 10.05.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.um.warszawa.pl/nocmuzeow/files/NocMuzeow-program2018.pdf>>.
- Seattle Central Library/OMA+LMN/ArchDaily* (2009). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.archdaily.com/11651/seattle-central-library-oma-lmn>>.
- Sobczyk, Sławomir (2015). *Biblioteka Regia Laurentyna w El Escorial: echo dawnej świetności hiszpańskiego dworu królewskiego*. Bibliotheca Nostra: śląski kwartalnik naukowy [online], nr 3, s. 180-194; [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <bazhum.muzhp.pl/.../Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy_r2015-t-n3-s180-...>.
- State Public Library Anxel Casal in Santiago de Compostela* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://librarybuildings.info/spain/state-public-library-anel-casal-santiago-de-compostela>>.
- Szlendak, Tomasz (2010). *Wielozmysłowa kultura iwentu*. Kultura Współczesna, nr 4, s. 80-97 [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <http://kulturawspolczesna.nck.pl/sites/default/files/artykuly/tomasz_szlendak_-_wielozmyslowa_kultura_iwentu.pdf>.
- Świat zachwyił się chińską biblioteką. Okazuje się, że większość książek to nadruki na aluminium* (2017). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bryla.pl/bryla/7,85298,22639247,futurystyczna-biblioteka-w-chinach-od-mvrdv.html>.
- Taking it to the next level: Galleries, Libraries, Archives and Museums (GLAMs) Summit 2018* (2018). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bac-lac.gc.ca/eng/about-us/events/Pages/2017/next-level-summit-2018.aspx>.
- The Public Domain Review: a projekt of The Open Knowledge Foundation*. [online] [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://publicdomainreview.org/>>.
- W Chinach powstała niesamowita biblioteka. Jest tylko jedno „ale” i internauci nie dają o tym zapomnieć* (2017). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.wprost.pl/swiat/10087214/w-chinach-powstala-niesamowita-biblioteka-jest-tylko-jedno-ale-i-internauci-nie-daja-o-tym-zapomniec.html>>.
- Wyjątkowe biblioteki ze świata (przegląd) – Bryła* (2012). [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <www.bryla.pl/.../56,85298,113448427,Wyjątkowe_biblioteki_ze_swiaata_przegląd_html>.

Zieliński, Marek (2014). *Czy jesteśmy GLAM?*. EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy [online], nr 7 (152) [dostęp: 17.02.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/269/448>>.

Netografia:

<http://academica.edu.pl>
<http://blendedlibrarian.org>
<http://www.bnf.fr/>
<http://cbw.wp.mil.pl>
<http://designthinking.pl>
<http://designthinkingformuseums.net>
<http://en.childrenslibrary.org>
<http://koszykowa.pl>
<http://openglam.org>
<http://okfn.org> <http://polona.pl>
<http://www.atlasobscura.com/place/abbey-library-of-saint-gall-2>
<http://www.b-tu.de/en/bibliothek>
<http://www.bn.org.pl>
<http://www.bryla.pl>
<http://www.buw.uw.edu.pl>
<http://www.cbr.edu.pl>
<http://www.europeana.eu/portal/>
<http://www.hab.de/>
<http://www.kloster-wiblingen.de/>
<http://www.lse.ac.uk/library>
http://www.razemdlaklimatu.eu/images/dobre_praktyki/Oslo_Biblioteka_PL.pdf
<http://www.sbp.pl/konferencje>
<http://www.slq.qld.gov.au/services/library.../australian-library-of-art>
<http://www.stibi.ch/en-us/info/openinghours.aspex>
http://www.stiftmelk.at/englisch/pages_melk/library.html
<http://www.strahovskyclaster.cz/en/strahov-library>
<http://www.wbp.wroc.pl>
<http://zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/dlibra>

<https://blogg.deichman.no/nyedeichman/om-biblioteket/>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Makerspace>
https://en.wikipedia.org/wiki/The_Forum_Norwich
<https://fbc.pionier.net.pl>
<https://kultura.onet.pl/wiadomosci/instanovels-czytaj-ksiazki-na-instagramie/kgc7e09>
<https://librarianship.ca/event/glams-summit-2018/>
<https://librarianship.ca/news/bc-glam-mou/>
<https://www.bl.uk/>
<https://www.bn.org.pl/projekty/imieniny-jana-kochanowskiego>
<https://www.metmuseum.org/blogs/.../wikimedian-in-residence>
<https://www.nypl.org>
<https://www.pilsudski.org/pl/>

<https://www.skyscanner.pl/>

<https://www.stiftadmont.at>

<https://www.visitoslo.com/en/your-oslo/.../new-deichman-library/>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 5 października 2018 r.

IWONA OSŁOWSKA
unaffiliated researcher, Warsaw
e-mail: i.oslowska@wp.pl

LIBRARIES – CONTEMPORARY CULTURAL SPACE

KEYWORDS: Design. Architecture. „Third place”. Open access. Private collections.

ABSTRACT: Thesis / Objective – The article is aimed at presenting an altered image of contemporary libraries which play a significant role in the sector of culture and creative industries, identified by the researchers as members of the “creative core” community. Nowadays libraries not only collect the cultural heritage of the mankind but also promote it actively. The question is: what, and to what extent, makes contemporary libraries a part of culture industry? The author discusses issues that make libraries being perceived as such, i.e. multifunctional nature, new technologies, unique and creative design. **Research methods** – The literature analysis was used to browse through the publications on the future of libraries and the role of the sector of culture. The analysis also covered selected library websites. **Results and conclusions** – The image of contemporary libraries has been heavily influenced by the development of Internet and computer technologies. The library users can access library catalogs and numerous full-text publications without leaving their homes or being obliged to visit the library facilities. Moreover, libraries have become differently perceived by the society as the local lending spots sometimes offer the only direct access to culture. Many people use them as a “third place” where they can spend their free time in a creative way, participating in lectures, exhibitions, slide shows or night shows such as the Night of Museums or the Night of Libraries. Libraries have become more attractive with their modern architecture and design – Walter Gropius wrote that the only constant element in architecture is its continual change, which is visibly exemplified by both the old and the modern libraries. Their external and internal design have been changing over centuries, always enchanting both visitors and the users. Three elements mentioned above: design/architecture, multifunctionality and open access make libraries modern cultural spaces.